

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету соціальної
педагогіки та психології
_____ О.В. Пономаренко
« _____ » _____ 20__ р.

Оцінка потреб дитини з особливими освітніми потребами

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалаврів
очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 012 – «Дошкільна освіта»
освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

Укладачі: Мацкевіч Ю.Р., к.пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти;
Лещенко О.Г., к.пед.н., доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти

Протокол №_ від “_” _____ 20__ р.
Завідувач кафедри соціальної педагогіки
_____ Н.В. Заверико
(підпис)

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціальної педагогіки та
психології
Протокол №_ від “_” _____ 20__ р.
Голова науково-методичної ради
факультету
_____ І.В.Козич
(підпис)

Погоджено
з навчально-методичним відділом

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 01 – Освіта/Педагогіка	Кількість кредитів – 6	Вибіркова	
		Цикл професійної підготовки освітньої програми	
Спеціальність 013 - «Дошкільна освіта»	Загальна кількість годин – 180	Семестр:	
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»	Змістових модулів – 5	8-й / 9-й	
		Лекції	
		8 год.	
		Практичні	
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 10	8 год.	
		Самостійна робота	
		164	
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Оцінка потреб дитини з особливими освітніми потребами» є формування у студентів готовність до реалізації соціально-педагогічної технології оцінки потреб та ведення випадку дитини з ООП та її сім'ї.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Оцінка потреб дитини з особливими освітніми потребами» є:

- 1) засвоєння основних теоретичних підходів до процесу оцінки потреб дитини з ООП та сім'ї;
- 2) характеристика концептуальних засад оцінки потреб дитини та її сім'ї;
- 3) ознайомлення з методами процесу оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї;
- 4) обґрунтування оцінки потреб як складової ведення випадку, представлення процедури оцінки, висвітлення особливостей її документування;
- 5) формування практичних навичок застосування оцінки потреб та розробки і реалізації індивідуального плану підтримки дитини з ООП та її сім'ї.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
<p>Результати навчання:</p> <p>ПР-3. Знати і розуміти природу і сутність базових якостей особистості, психологічних закономірностей їх формування; вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку в нормі, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими потребами</p> <p>ПР-15. Вміти складати індивідуальну програму розвитку та інші необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи з врахуванням індивідуальних особливостей дітей.</p> <p>Компетентності</p> <p>КС-10. Здатність складати індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.</p> <p>КС-16. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей.</p>	<p>Методи навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - лекційні методи (лекція-пояснення, лекція-дискусія, лекція-презентація, тощо); - діалогічні методи (інтерактивні заняття, навчальні дискусії, ділові ігри, «мозковий штурм», заняття з елементами тренінгу та ін.); - проблемно-пошукові методи (аналіз ситуацій, метод кейсів, обговорення, пошук); - дослідницькі методи (проведення досліджень теоретичного та емпіричного характеру); <p>Контрольні заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тестування; - усні та письмові опитування; - перевірка письмових робіт студентів (есе, аналітичні довідки, порівняльні характеристики, тощо); - перевірка доповідей/презентацій, що розкривають певні питання; - перевірка творчих робіт.

Міждисциплінарні зв'язки. Проблематика курсу «Оцінка потреб дитини з особливими освітніми потребами» пов'язана з курсами «Основи інклюзивної освіти», «Основи корекційної педагогіки», «Психологічна діагностика дітей дошкільного віку».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Науково-методичні основи оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї

Сутність понять «дитина з особливими потребами», «дитина-інвалід», «дитина з обмеженими можливостями»; «соціально-педагогічна робота з батьками дітей з особливими потребами», «сім'я, що виховує дитину з особливими потребами». Стан, особливості структури, функціонування та адаптації сімей до життєвих умов, ускладнених інвалідністю дитини. Вивчення проблем сімей, які виховують дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Роль сім'ї яка виховує дитину з обмеженими можливостями здоров'я в соціальній реабілітації.

Сутність понять «найкращі інтереси дитини», «забезпечення найкращих інтересів дитини». Міжнародні орієнтири забезпечення найкращих інтересів дитини. Основні ознаки та пріоритети забезпечення найкращих інтересів. Міжнародні документи про сутність забезпечення найкращих інтересів. Особливості та пріоритети забезпечення найкращих інтересів дитини з інвалідністю. Українське законодавство щодо забезпечення найкращих інтересів дитини.

Змістовий модуль 2

Теоретико-концептуальні засади оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї

Сутність та класифікація потреб дитини з ООП. Теорія прив'язаності (Дж. Боулбі). Теорія відновлення. Концепція сильних сторін, Періодизація вікового розвитку дитини. Перелік базових принципів оцінки (якнайкраще забезпечення інтересів дитини (принцип найкращих інтересів дитини; активність участі дитини та її батьків у процесі оцінки; добровільність; конфіденційність; захищеність і безпека; партнерство, міждисциплінарна взаємодія; комплексність методів оцінки). Обґрунтування змісту та використання принципів оцінки. Характеристика методів, які застосовуються в процесі оцінювання потреб клієнта (опитування, анкетування, інтерв'ю, фокус-група, бесіда, мозковий штурм, спостереження, тестування). Умови, які необхідні для якісного проведення оцінки потреб.

Загальна характеристика моделі оцінки потреб дитини з інвалідністю та її сім'ї. Компоненти, показники та індикатори оцінки. Відпрацювання показників та індикаторів компоненту «потреби дитини». Відпрацювання показників та індикаторів компоненту «батьківський потенціал». Відпрацювання показників та індикаторів компоненту «фактори сім'ї та середовища».

Змістовий модуль 3

Технологія оцінки потреб дитини з ООП

Сутність понять: ведення випадку, складові ведення випадку, складність випадку, соціальний випадок, простий випадок, випадок середньої складності, складний соціальний випадок. Сутність ведення випадку. Алгоритм ведення випадку. Складність випадку. Визначення складності випадку. Міждисциплінарний підхід до ведення випадку. Створення міжвідомчої команди.

Етапи оцінки потреб. Аналіз повідомлення-звернення як експрес-оцінка стану дитини та її сім'ї. Принципи оцінки. Оцінка безпеки. Початкова оцінка. Комплексна оцінка. Надання послуг дитині та її сім'ї а процесі проведення оцінки потреб.

Змістовий модуль 4

Технологія ведення випадку дитини з ООП та її сім'ї

Сутність понять: співпраця, суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Роль співпраці з дитиною, її батьками у процесі оцінки. Особливості взаємодії з дитиною; правила для організації продуктивних спільних дій в інтересах дитини; шляхи співпраці з дитиною з інвалідністю відповідно до її віку. Партнерство з дорослими членами сім'ї, родини: форми роботи з дорослими; стратегії поведінки батьків при спілкуванні з соціальним педагогом/фахівцем із соціальної роботи. Потреба та особливості взаємодії з дитиною різного віку у процесі оцінки. Правила та етика співпраці з дитиною. Правила спілкування з дорослими членами сім'ї, родини. Налагодження взаємодії з батьками, які не йдуть на контакт. Визначення сильних сторін як метод налагодження партнерської взаємодії з дитиною та її сім'єю.

Змістовий модуль 5

Процедура оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї

Документування початкової оцінки потреб. Ознайомлення з формою початкової оцінки. Аналіз змісту основних підрозділів форми. Визначення складності випадку за результатами оцінки.

Документування комплексної оцінки потреб. Ознайомлення з формою комплексної оцінки. Аналіз змісту основних підрозділів форми. Формулювання за результатами оцінки пропозицій до індивідуального плану роботи. Використання додаткового інструментарію оцінки.

Ознайомлення з формою індивідуального плану. Аналіз змісту основних підрозділів форми плану. Складання плану роботи за заданими параметрами результатів оцінки.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години						Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття, год		Практичні заняття, год		Теор. зав-ня, к-ть балів			Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів	
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.		о/д ф.	з/дист ф.			
1	2	3	4	5	6		8	9	10	11	12	
1	30	4		4		-		26	9	3	12	
2	30	4		4		-		26	9	3	12	
3	30	4		-		4		26	4	8	12	
4	30	2		-		2		28	4	8	12	
5	30	2				2		28	4	8	12	
Усього за змістові модулі	150	16		8		8		134	30	30	60	
Підсумковий семестровий контроль залік	30							30			40	
Загалом	180			16				164		100		

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Тема 1. Загальні засади функціонування сім'ї, що виховує дитину з ООП Тема 2. Запровадження оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї як механізму прийняття рішень в найкращих інтересах дитини.		4
2	Тема 3. Теоретичні основи оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї Тема 4. Концептуальні засади оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї.		4
3	Тема 5. Алгоритм та завдання ведення випадку.		
Разом			8

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Тема 2. Запровадження оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї як механізму прийняття рішень в найкращих інтересах дитини.		
2	Тема 3. Теоретичні основи оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї.		
3	Тема 5. Алгоритм та завдання ведення випадку. Тема 6. Оцінка потреб як складова ведення випадку.		4
4	Тема 7. Співпраця з дитиною з ООП та її сім'єю в процесі оцінки їх потреб.		2
5	Тема 8. Документування процесу оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї. Тема 9. Складання індивідуального плану роботи як результату оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї.		2
Разом			8

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1. Науково-методичні основи оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї	Теоретичне завдання – усне опитування / обговорення / дискусія, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 1 (розділ 3 цієї програми)	<p>Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). <p>Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів.</p>	9
	Практичне завдання – визначити потреби та проблеми конкретної дитини з ООП/сім'ї.	<p>Вимоги до виконання та оформлення: завдання має бути виконане у вигляді таблиці, у робочому зошиті.</p> <p><i>Завдання:</i> на прикладі ситуації сім'ї, що виховує дитину з інвалідністю (надати відеосюжет або приклад з періодичних видань) визначити таке: оцінити потреби дитини та її сім'ї; проблеми сім'ї; мета соціального супроводу конкретної сім'ї; шляхи вирішення проблеми у найкращих інтересах дитини; форми та методи, що використовуються; фахівці, що реалізують конкретний напрям соціального супроводу; описати очікуваний результат роботи з конкретною сім'єю; література.</p>	<p>Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (1 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - самостійність виконання (1 б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.). 	3
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	2			12

2. Теоретико-концептуальні засади оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї	Теоретичне завдання – усне опитування / обговорення / дискусія, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 2 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів.	9
	Практичне завдання – аналіз ситуації.	Вимоги до виконання та оформлення: завдання має бути виконане у вигляді таблиці, у робочому зошиті. <i>Завдання:</i> на прикладі конкретної сім'ї визначити компоненти, показники та індикатори оцінки потреб дитини з інвалідністю та її сім'ї. Слід спиратись на Акт оцінки потреб дитини та її сім'ї, сім'ї (особи) (комплексна оцінка) (Наказ МСП № 450).	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (2 б.); - самостійність виконання (1 б.); творчий підхід у виконанні (1 б.).	3
Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2			12
3. Технологія оцінки оцінки потреб дитини з ООП	Теоретичне завдання – усне опитування / обговорення / дискусія, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 3 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання	9

			відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	
	Практичне завдання – аналіз ситуації	Вимоги до виконання та оформлення: авторський текст обсягом до 6 тис. знаків з пробілами. <i>Завдання:</i> Навести приклади ситуацій, що ілюструють різні випадки (простий випадок, випадок середньої складності, складний соціальний випадок тощо).	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (2 б.); - самостійність виконання (1 б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.).	3
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			12
4. Технологія ведення випадку дитини з ООП та її сім'ї	Теоретичне завдання – усне опитування / обговорення / дискусія, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 4 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів.	9
	Практичне завдання – документування процесу оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї.	Вимоги до виконання та оформлення: завдання має бути виконане у довільній формі із заповненням бланків документації. <i>Завдання:</i> Проаналізувати потреби, проблеми дитини з інвалідністю та її сім'ї, (за життєвою історією) відповідно до таких напрямів: юридичні питання; психологічні проблеми; стан здоров'я; побутові навички; рівень розвитку, освіта; контакти з родичами; соціальні проблеми.	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (1 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - самостійність виконання (1 б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.).	3

Усього за ЗМ 4 контр. заходів				12
5. Процедура оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї	Теоретичне завдання – усне опитування / обговорення / дискусія, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 5 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів.	9
	Практичне завдання – документування процесу оцінки потреб дитини з ООП та її сім'ї.	Вимоги до виконання та оформлення: завдання має бути виконане у довільній формі із заповненням бланків документації. <i>Завдання:</i> заповнити з сім'єю, що виховує дитину з ООП форми обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики України N 1005 від 13.07.2018 «Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах».	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (1 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - самостійність виконання (1 б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.).	3
Усього за ЗМ 5 контр. заходів	2			12
Усього за змістові модулі контр. заходів	10			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання – тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом усіх змістових модулів (розділ 3 цієї програми)	Тестування передбачає надання відповідей на 40 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	20
	Практичне завдання – розробка плану соціального супроводу конкретної сім'ї, що виховує дитину з ООП.	Практичне завдання виконується протягом семестру, захист практичного завдання відбувається під час проведення заліку. Передбачається розробка плану соціального супроводу конкретної сім'ї, що виховує дитину з ООП на основі зробленої оцінки їхніх потреб. Зміст завдання та вимоги до його виконання й оформлення подано у СЕЗН Moodle у секції підсумкового контролю. https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=6903	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - опис проблемної ситуації, яка пропонується для аналізу (реальний приклад із дотриманням конфіденційності) (2 б.) - повідомлення/інформація про сім'ю, що виховує дитину з ООП, (2 б.) - складання акту оцінки потреб дитини з ООП/сім'ї, що виховує дитину з ООП (5 б.) ; - складання соціальної картки дитини з ООП/сім'ї, що виховує дитину з ООП (4 б.) - складання плану соціального супроводу дитини з ООП/сім'ї, що виховує дитину з ООП (5 б.) ;	20

			- чіткість, послідовність викладу матеріалу, якість оформлення роботи (2 б.).	
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Зверевої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
2. Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах : наказ Міністерства соціальної політики України від 13.07.2018 № 1005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0943-18#Text>
3. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики : навч. посіб.: у 2-х част. / Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В. : Київ : Задруга, 2011. Част. I. 224 с.

Додаткова:

1. Авдеева Н. Н. Развитие образа себя и привязанностей у детей от рождения до трех лет в семье и доме ребенка. Москва : Смысл, 2003. 152 с.
2. Боулби Дж. Привязанность: Пер. с англ. Москва : Гардарики, 2003. 477 с.
3. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей. Москва : Академический проект, 2004. 232 с.
4. Громада як осередок соціальної роботи із дітьми та сім'ями : метод. матеріали для тренера / О. В. Безпалько та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої. Київ : Наук, світ, 2006. 69 с.
5. Джудит С. Райкуе, Рональд С. Хьюз. Социально-психологическая помощь семьям и детям групп риска : практич. пособие: в 4 т. Т. 1. Концептуальные основы социальной работы с детьми. Москва : Национальный фонд защиты детей от жестокого обращения. 2008. 288 с.
6. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 р.» : Закон України від 5 березня 2009 року № 1065-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17#Text>
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
8. Запобігання інституалізації дітей раннього віку. Інноваційні технології соціальної роботи з профілактики відмов від новонароджених дітей : метод. посіб. / Автори-упорядн. Алексеєнко Т. Ф., Безпалько О. В., Лактіонова Г. М., Петрочко Ж. В. та ін.; за заг. ред. Зверевої І. Д., Петрочко Ж. В. Київ : Століття, 2008. 224 с.
9. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
10. Конвенція ООН про права дитини та законодавство України. Роз'яснення, коментарі / О. Л. Копиленко, О. К. Сусол, Л. В. Хомік та ін.; за заг. ред. проф. О. Л. Копиленка. Київ : РННЦ «ДІНІТ», 2002. 200 с.
11. Основи батьківської компетентності: навч. посіб. / за заг. ред. І. Д. Зверевої. Київ : Наук. світ, 2006. 156 с.
12. Петрочко Ж. В. Забезпечення права на сім'ю: від традицій до інновацій. *Науковий часопис НПУ імені МП. Драгоманова*. Серія І. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб наук праць. Вип. 17. Ч. I. Київ : Вид. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 75-82.

13. The Common Assessment Framework for Children and Young people: Supporting Tools. (2009).
14. Gilligan, R, (1997). Beyond Permanence? The Importance of Resilience in Child Placement Practice and Planning, *Adoption and Fostering* 21(1): 12–20.
15. Chambers H. and others. (2002). *Healthy Care: Building an evidence base for promoting the health and well-being of looked after children and young people*. London: National Children's Bureau.
16. Department for Education and Skills. (2004e). *Who Does What: How social workers and carers can support the education of children in care*. London: DIES. Rets: LACWDW, I.ACWDWSD.

Інформаційні ресурси

1. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / Автори-упоряд. : О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2007. 528 с. URL: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1345188352.pdf>
2. Загальноєвропейські рекомендації щодо переходу від інституційної системи догляду до системи, яка базується на послугах у сім'ї та громаді (2012). *Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community Based Care*. URL: <http://deinstitutionalisationguide.eu>
3. Про соціальні послуги : Закон України від 19.04. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=966-15>
4. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоді : Закон України від 21 червня 2001 року № 2558-III. URL: <http://www.search.ligazakon.ua>
5. Зверева І. Д. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: навч. посіб.: у 2-х част./ Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В. Київ : Кожній дитині, 2010. Част. I. 224 с. URL: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1443102984.pdf>
6. Зверева І. Д. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: навч. посіб.: у 2-х част./ Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О., Петрочко Ж. В. Київ : Кожній дитині, 2010. Част. II. 286 с. URL: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1443103157.pdf>
7. Постанова Європейської комісії «Інвестиції у дітей: розірвати коло неблагополуччя» (2013). *Commission Recommendation of 20 February 2013 "Investing in children: breaking the cycle of disadvantage"*. *Official Journal of the European Union*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013H0112>
8. Рекомендації Ради Європи (2010) *Recommendation CM/Rec(2011)12 of the Committee of Ministers to member states on children's rights and social services friendly to children and families (Adopted by the Committee of Ministers on 16 November 2011 at the 1126th meeting of the Ministers' Deputies)*. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1872121>